

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ

ઈન્કમ ટેક્સ રેફરન્સ નં. ૨૬૧/૧૯૮૪

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ આર. બાલિયા

અને

ન્યાયમૂર્તિ એ.આર. દવે

=====

૧. શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટર્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?	હા
૨. રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	હા
૩. શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪. શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં	ના

આવેલ કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?	
પ. શું સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવામાં આવે કે કેમ?	ના

=====

કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ

વિરુદ્ધ

ચંદનબેન મગનલાલ

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર તરફે મિ. મનીષ આર. ભટ્ટ

સામાવાળા નં. ૧ તરફે નોટિસની બજવણી થયેલ

=====

કોરમ : ન્યાયમૂર્તિ આર. બાલિયા અને

ન્યાયમૂર્તિ એ.આર. દવે

ચુકાદાની તારીખ: ૧૨/૦૫/૧૯૯૯

મૌખિક ચુકાદો (એ.આર. દવે, ન્યાયમૂર્તિ દ્વારા)

મહેસૂલના કહેવાથી, ઇન્કમ ટેક્સ અપીલેટ ટ્રિબ્યુનલ અમદાવાદ બેંચ 'બી' એ ધ ઇન્કમ-ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ (જે હવે પછી 'સદર અધિનિયમ' તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ની કલમ ૨૫૬(૧) ની જોગવાઈઓ હેઠળ આઈ.ટી.એ. નં. ૪૭૧/અમદાવાદ/૧૯૮૨ માં તારીખ ૪ થી ઓક્ટોબર ૧૯૮૩ ના તેના હુકમમાંથી ઉદ્ભવતો કાયદાનો નીચેનો પ્રશ્ન આ કોર્ટને સંદર્ભિત કર્યો છે: "શું, કેસના તથ્યો અને સંજોગોમાં, અપીલેટ ટ્રિબ્યુનલ એવું ઠરાવવામાં સાચી હતી કે કરદાતા ધ ઇન્કમ-ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૫૪ હેઠળ મુક્તિના લાભ માટે હકદાર છે?"

૨. કેસને લગતા સુસંગત તથ્યો નીચે મુજબ છે:—

૩. સામાવાળા કરદાતાએ રૂ. ૧૪,૯૯૯ માં મકાન મિલકત ખરીદી હતી. સદર રકમ રૂ. ૧૫,૭૦૧ ની રોકડ ભેટમાંથી ચૂકવવામાં આવી હતી જે તેમને તે જ દિવસે તેમના પતિ પાસેથી મળી હતી. સંબંધિત આકારણી વર્ષ દરમિયાન સદર મકાન મિલકત રૂ. ૮૪,૯૯૯ ની રકમમાં વેચવામાં આવી હતી. વેચાણની ઉપજમાંથી, ૧૬.૩.૭૭ ના રોજ, કરદાતાએ તેમના પતિ અને પુત્રની માલિકીની અન્ય મકાન મિલકતમાં ૧૫% હિસ્સો ખરીદ્યો હતો. સામાવાળા કરદાતાએ મૂડી નફાના સંદર્ભમાં સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ ની જોગવાઈઓ હેઠળ મુક્તિનો દાવો કર્યો હતો જેનો ઉપયોગ મકાન મિલકતમાં હિતની ખરીદીના હેતુ માટે કરવામાં આવ્યો હતો. એ નોંધવું યોગ્ય છે કે મકાન મિલકતમાં ૧૫% હિતની ખરીદી પહેલાં, સામાવાળા કરદાતા તેમના પતિ અને પુત્ર સાથે સદર મકાનમાં

રહેતા હતા અને સદર મકાન મિલકતમાં ૧૫% હિતની ખરીદી પછી પણ તેઓ સદર મકાન મિલકતમાં રહેવાનું ચાલુ રાખતા હતા.

૪. આઈ.ટી.ઓ. એ એ કારણસર દાવો ફગાવી દીધો હતો કે ૧૬.૩.૭૭ ના રોજ તેમના દ્વારા ખરીદવામાં આવેલ મિલકતનો ઉપયોગ પણ ૧૬.૩.૭૭ પહેલાં તેમના દ્વારા તેમના પરિવારના સભ્યો સાથે તેમના રહેણાંક હેતુઓ માટે કરવામાં આવી રહ્યો હતો અને વધુમાં ૧૬.૩.૭૭ ના રોજ ૧૫% હિત ખરીદ્યા પછી પણ તે તે જ મકાનમાં રહેતા હતા. આઈ.ટી.ઓ. નો એવો મત હતો કે સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ ની જોગવાઈઓ હેઠળ મુક્તિ મેળવવા માટે, કરદાતાએ એક રહેણાંક મકાન ખરીદવું જોઈએ જેમાં તે ખરીદી પહેલાં રહેતા ન હતા. તેમણે એવો પણ મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે કરદાતાએ મકાન મિલકતનો માત્ર ૧૫% હિસ્સો ખરીદ્યો હતો અને રહેણાંક મકાનની ખરીદી કરી ન હતી અને તેથી કરદાતા સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ હેઠળ મુક્તિ માટે હકદાર ન હતા.

૫. એ.એ.સી. સમક્ષની અપીલમાં, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે સામાવાળા કરદાતા સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ હેઠળ મુક્તિ માટે હકદાર હતા. એ.એ.સી. એ અવલોકન કર્યું હતું કે કલમ ૫૪ ની જોગવાઈઓ ક્યાંય એવું સૂચવતી નથી કે મકાન મિલકતનું હિત ખરીદી શકાય નહીં જેથી કરદાતા મુક્તિનો દાવો કરી શકે. એ.એ.સી. એ એવો પણ મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે કલમ ૫૪ એવું પ્રદાન કરતી નથી કે કરદાતા જે મકાન મિલકતમાં રહેતા હતા તે મકાન મિલકત ખરીદી શકતા નથી.

૬. મહેસૂલે ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અપીલમાં બાબત લઈ ગઈ હતી. ટ્રિબ્યુનલે એ.એ.સી. દ્વારા લેવાયેલ મતની પુષ્ટિ કરી હતી અને એવું ઠરાવ્યું હતું કે સામાવાળા કરદાતા સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ હેઠળ મુક્તિ માટે હકદાર હતા. તે સંજોગોમાં, આ પ્રશ્ન આ કોર્ટના અભિપ્રાય માટે સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યો છે.

અમે જે પ્રશ્નની વિચારણા કરવાની છે તે પ્રશ્નની વિગતોમાં જઈએ તે પહેલાં, સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ ની જોગવાઈઓ જોવી જરૂરી છે. સદર કલમ ૧.૪.૧૯૭૫ ના રોજ અમલમાં હતી તે નીચે મુજબ છે: "૫૪. જ્યાં કોઈ મૂડી નફો એવા મૂડી હિતના તબદીલીથી ઉદ્ભવે છે..."

૭. અમને જે પ્રશ્ન સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યો છે તે એ છે કે શું મકાન મિલકતના એક ભાગની અથવા મકાન મિલકતમાં અવિભાજિત હિસ્સાની ખરીદી કરદાતાને સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ હેઠળ મુક્તિનો દાવો કરવા માટે હકદાર બનાવશે અને શું ખરીદી પહેલાં સામાવાળા કરદાતા રહેતા હતા તે મકાન મિલકત ખરીદવી તે તેણીને સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ ની જોગવાઈઓ હેઠળ દાવો કરવા માટે બિનહકદાર બનાવશે.

૮. સદર પ્રશ્નમાં બે મુદ્દાઓ સંકળાયેલા છે. પ્રથમ – શું રહેણાંક મકાનમાં માત્ર હિતની ખરીદી, સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ ની જોગવાઈઓ હેઠળ મુક્તિનો દાવો કરવા માટે, તમામ અન્ય શરતો પૂર્ણ થાય તો પૂરતી છે. બીજો – શું કરદાતા સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ હેઠળ મુક્તિનો દાવો કરવા માટે

હકદાર છે, તમામ અન્ય શરતો પૂર્ણ થાય તો, જો તે એવી મકાન મિલકત ખરીદે જે ખરીદી પહેલાં તેના દ્વારા તેના રહેઠાણ માટે ઉપયોગમાં લેવાતી હતી.

૯. સદર બે મુદ્દાઓ પર વિચારણા કરતાં પહેલાં, આવો આપણે સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ ની જોગવાઈઓનો સાર અને તત્વ જોઈએ. સદર કલમનું અવલોકન કરતાં તે સ્પષ્ટ છે કે સદર કલમ હેઠળ મુક્તિ મેળવવા માટે, જે મૂડી સંપત્તિ વેચવામાં આવે છે તે કરદાતા અથવા તેના માતાપિતા દ્વારા રહેઠાણ તરીકે ઉપયોગમાં લેવાયેલી હોવી જોઈએ અને કલમ હેઠળ નિર્ધારિત સમયગાળામાં, કરદાતાએ કાં તો પોતાના રહેઠાણના હેતુ માટે રહેણાંક મકાન ખરીદવું જોઈએ અથવા બાંધવું જોઈએ. આમ, ધારાસભાએ એવી જોગવાઈ કરી છે કે જો કરદાતા અથવા તેના માતાપિતા દ્વારા રહેણાંક હેતુ માટે ઉપયોગમાં લેવાયેલી મકાન મિલકત વેચવામાં આવે અને લાંબા ગાળાના મૂડી નફામાંથી કરદાતાના રહેઠાણ માટે અન્ય મકાન મિલકત ખરીદવામાં આવે, તો કલમની જોગવાઈઓને આધીન, મૂડી નફા પર કર લાદવો જોઈએ નહીં.

૧૦. જ્યાં સુધી પ્રથમ મુદ્દાનો સંબંધ છે, અમારો એવો મત છે કે, જ્યારે સદર અધિનિયમ કરદાતાને રહેણાંક મકાનની ખરીદી અથવા બાંધકામના સંદર્ભમાં કરની ચુકવણીમાંથી મુક્તિ મેળવવા માટે સક્ષમ બનાવે છે, ત્યારે મકાનના એક ભાગની ખરીદી અથવા બાંધકામ પણ કરદાતાને મુક્તિનો દાવો કરવા સક્ષમ બનાવવું જોઈએ. એ શક્ય છે કે કોઈ વ્યક્તિ એક સમયે આખું રહેણાંક મકાન ખરીદવાની સ્થિતિમાં ન હોય અને તે સંજોગોમાં કરદાતા મકાનનો

એક ભાગ અથવા મકાનમાં થોડું હિત ખરીદી શકે છે. હાલના કેસમાં, કરદાતા દ્વારા તેના પતિ અને તેના પુત્ર પાસેથી મકાન મિલકતમાં ૧૫% અવિભાજિત હિસ્સો ખરીદવામાં આવ્યો હતો. આ એક સુસ્થાપિત કાનૂની સ્થિતિ છે કે જ્યારે કોઈપણ કાયદાકીય જોગવાઈના અર્થ વિશે કોઈ શંકા હોય, ત્યારે જોગવાઈને એ અર્થમાં સમજવાની હોય છે જેમાં તે કાયદાના વિષય અને ધારાસભાના ધ્યાનમાં રહેલા ઉદ્દેશ્ય સાથે સુસંગત થઈ શકે. સદર સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં લેતાં, તે એકદમ સ્પષ્ટ છે કે જ્યારે ધારાસભાએ રહેણાંક મકાન વેચતા કરદાતાને અન્ય રહેણાંક મકાન ખરીદવા માટે મુક્તિ આપવાની ઈચ્છા રાખી હોય, ત્યારે કોઈ જોગવાઈનું એ રીતે અર્થઘટન કરી શકતું નથી કે જે માત્ર એટલા માટે કલમ હેઠળ મુક્તિનો દાવો કરવા કરદાતાને બિનહકદાર બનાવે કારણ કે કરદાતા સંપૂર્ણપણે રહેણાંક મકાન ખરીદી શક્યો ન હતો અને કરદાતાએ મકાનનો માત્ર એક ભાગ જ ખરીદ્યો હતો.

૧૧. સી.આઈ.ટી., અમદાવાદ વિરુદ્ધ તિલ્ક્યોમલ જસનમલ, ૮૨ આઈ.ટી.આર. ૯૫ ના કેસમાં આપવામાં આવેલા ચુકાદા દ્વારા અમારા ઉપરોક્ત મતને સમર્થન મળે છે, જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે કરદાતા દ્વારા બાંધવામાં આવેલ મકાન મિલકતનો એક ભાગ મકાન મિલકતના એકમ તરીકે લઈ શકાય છે. ઉપર દર્શાવેલ કેસમાં, કરદાતાએ કલમ ૫૪ ની જોગવાઈઓ હેઠળ નિર્ધારિત સમયગાળા દરમિયાન મકાન મિલકતનો એક ભાગ બાંધ્યો હતો જ્યારે જે કેસ સાથે અમારો સંબંધ છે તેમાં, કરદાતાએ સદર મિલકતમાં થોડું હિત ખરીદ્યું હતું કારણ કે કરદાતાએ મિલકતમાં ૧૫% હિત ખરીદ્યું હતું. ઉપર દર્શાવેલ

કેસનો ગુણોત્તર હાલના કેસમાં ખૂબ સારી રીતે લાગુ કરી શકાય છે કારણ કે ઉપર દર્શાવેલ કેસમાં કરદાતાએ મકાન મિલકતનો ભાગ બાંધ્યો હતો જ્યારે હાલના કેસમાં કરદાતાએ મકાન મિલકતમાં થોડું હિત ખરીદ્યું હતું.

૧૨. આ સંજોગોમાં, અમારો એવો મત છે કે ટ્રિબ્યુનલ સાચી હતી જ્યારે તે એવા નિષ્કર્ષ પર આવી હતી કે માત્ર એટલા માટે કે કરદાતાએ રહેણાંક મકાનમાં ૧૫% અવિભાજિત હિસ્સો ખરીદ્યો હતો, કરદાતા સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ ની જોગવાઈઓ હેઠળ મુક્તિ માટેનો દાવો કરવાથી બિનહકદાર થઈ શકતી નથી.

૧૩. બીજો મુદ્દો એ છે કે શું રહેણાંક મકાન અથવા મકાનનો એક ભાગ અથવા મકાનમાં થોડું હિત ખરીદવાથી જે ખરીદી પહેલાં કરદાતા દ્વારા તેના રહેઠાણ માટે ઉપયોગમાં લેવાતું હતું તે કરદાતાને સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ ની જોગવાઈઓ હેઠળ મુક્તિ માટેનો દાવો કરવાથી બિનહકદાર બનાવી શકે છે.

૧૪. હાલના કેસમાં, પ્રશ્નવાળી મિલકત કરદાતા દ્વારા ખરીદવામાં આવી તે પહેલાં કરદાતા તેના પતિ અને તેના પુત્ર સાથે પણ રહેતી હતી. માત્ર એટલા માટે કે કરદાતા એવા રહેણાંક મકાનમાં રહેતી હતી જે કરદાતા દ્વારા ખરીદવામાં આવ્યું હતું, મહેસૂલને એવું કહેવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં કે કરદાતા સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ ની જોગવાઈઓ હેઠળ મુક્તિનો દાવો કરી શકતી નથી. સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ ક્યાંય જણાવતી નથી કે કરદાતા દ્વારા ખરીદવામાં આવેલ રહેણાંક મકાન કે જેથી કરદાતા સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ ની

જોગવાઈઓ હેઠળ મુક્તિ મેળવવા માટે સક્ષમ બને તે એવું ન હોવું જોઈએ જેમાં કરદાતા રહેતી હતી. આવું અર્થઘટન આપવું તે વાહિયાત હશે જેથી જો કરદાતા એવી મકાન મિલકત ખરીદે જેમાં તે ખરીદી પહેલાં રહેતી હતી તો તે કરદાતાને મુક્તિ મેળવવાથી વંચિત કરે. જ્યારે કલમ આવો કોઈ પ્રતિબંધ મૂકતી નથી, ત્યારે સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ ની જોગવાઈઓ હેઠળ કરદાતાને મુક્તિ મેળવવાથી વંચિત રાખવા માટે ધારાસભાના આવા ઇરાદાને વાંચવો કાયદાના અર્થઘટનના સ્થાપિત સિદ્ધાંતોની તદ્દન વિરુદ્ધ હશે. આવા કિસ્સામાં, જો સદ્ભાવનાપૂર્વક ખરીદી હોય, તો મહેસૂલને એવું કહેવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં કે કરદાતા કલમ ૫૪ ની જોગવાઈઓ હેઠળ મુક્તિ માટે હકદાર નથી કારણ કે કરદાતા એ મકાનમાં રહેતી હતી જે કરદાતા દ્વારા ખરીદવામાં આવ્યું હતું.

૧૬. હાલના કેસમાં, એ સ્વીકૃત હકીકત છે કે કરદાતાએ મકાન મિલકતમાં હિત ખરીદ્યું હતું જેનો ઉપયોગ તેના દ્વારા તેના રહેઠાણ માટે પણ થતો હતો. કોઈએ જે જોવાનું છે તે એ છે કે શું રહેણાંક મકાન ખરીદવામાં આવ્યું છે. કરદાતા દ્વારા ખરીદવામાં આવ્યું તે પહેલાં કરદાતા સદર મકાનનો ઉપયોગ કરતી હતી કે કેમ તે અપ્રસ્તુત છે. કારણ કે કલમ ખૂબ સ્પષ્ટ છે અને કલમ કોઈપણ પ્રતિબંધ મૂકતી નથી, તેથી અમે આઈ.ટી.ઓ. દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા અભિપ્રાયને સ્વીકારવા તૈયાર નથી કે કરદાતા મુક્તિ માટે હકદાર ન હતી કારણ કે તેણીએ એવી મિલકતમાં હિત ખરીદ્યું હતું જેનો ઉપયોગ તેના દ્વારા ખરીદી પહેલાં તેના રહેઠાણ તરીકે થતો હતો. ટ્રિબ્યુનલે એવા નિષ્કર્ષ પર આવીને સદર તારણને યોગ્ય રીતે રદ કર્યું છે કે કરદાતા મુક્તિ માટે હકદાર હતી જો કે સદર રહેણાંક

મકાનનો ઉપયોગ તેના પરિવારના સભ્યો સાથે તેના રહેઠાણ તરીકે કરવામાં આવ્યો હતો તે પહેલાં સદર મિલકતમાં હિત તેના દ્વારા ખરીદવામાં આવ્યું હતું જેથી સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ ની જોગવાઈઓ હેઠળ મુક્તિ મેળવી શકાય.

૧૬. આ સંજોગોમાં, અમારા મતે, ટ્રિબ્યુનલ એવું માનવામાં સાચી હતી કે કરદાતા સદર અધિનિયમની કલમ ૫૪ ની જોગવાઈઓ હેઠળ મુક્તિના લાભ માટે હકદાર હતી. આમ, અમને સંદર્ભિત પ્રશ્નનો જવાબ હકારાત્મકમાં આપવામાં આવે છે, એટલે કે કરદાતાની તરફેણમાં અને મહેસૂલની વિરુદ્ધમાં. રેફરન્સ તે મુજબ ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ કર્યા વિના નિકાલ કરવામાં આવે છે.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.